

FIGURI ARĂDANE:

MIRCEA V. STĂNESCU

(1841—1888)

de

OCTAVIAN LUPAȘ

ARAD, 1936

„CONCORDIA” INSTITUT DE ARTE GRAFICE ȘI EDITURĂ S. A. ARAD

FIGURI ARĂDANE:

Mircea Vasile Stănescu

(1841—1888)

de

OCTAVIAN LUPAȘ

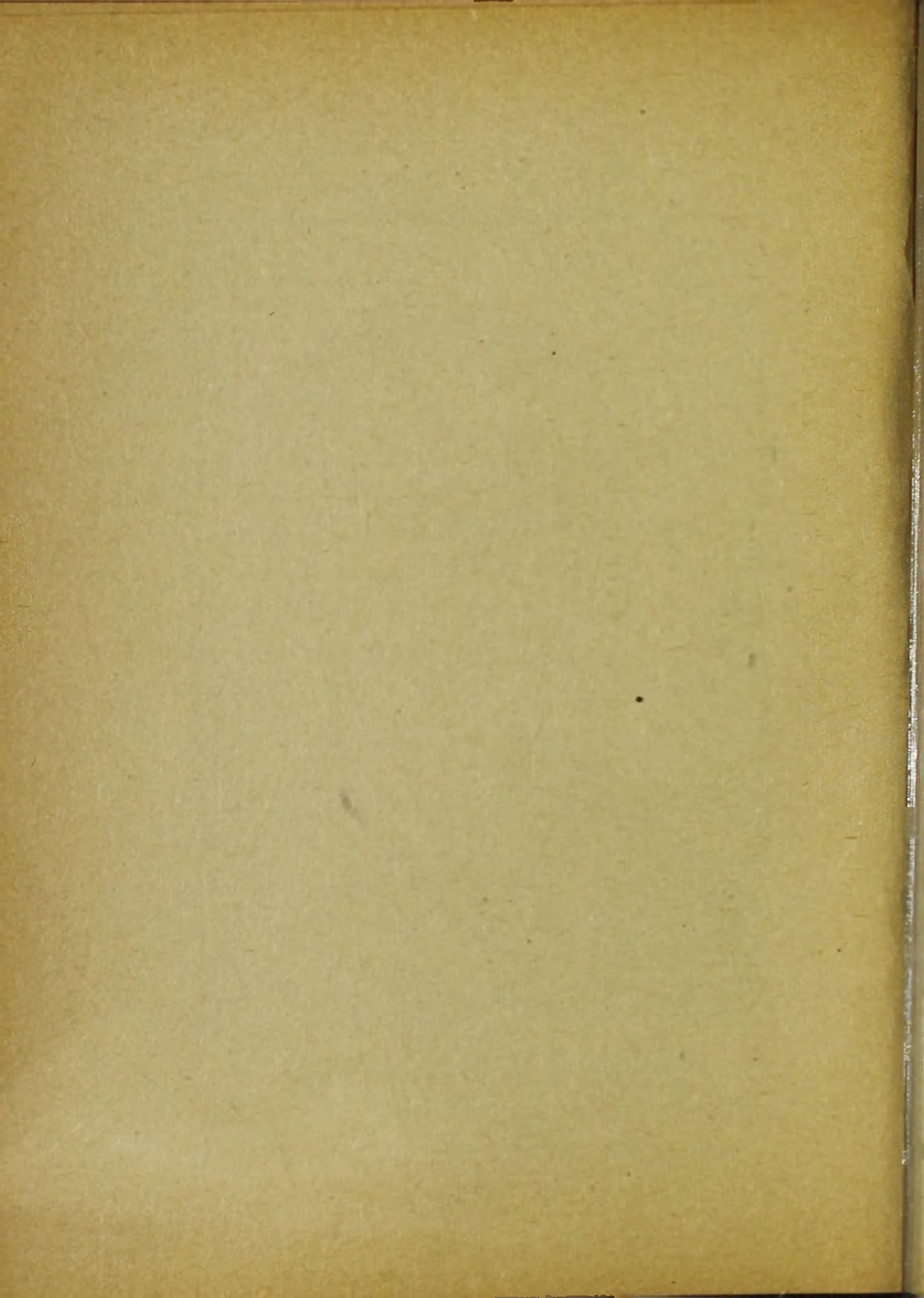
ARAD, 1936

„CONCORDIA” INSTITUT DE ARTE GRAFICE ȘI EDITURĂ S. A. ARAD

MIRCEA V. STĂNESCU

Gravură în lemn] de Marcel Olinescu

I. Introducere

În a doua jumătate a veacului trecut, politica și cultura românească au avut la Arad, în persoana lui Mircea Vasile Stănescu, un însemnat reprezentant. Prin activitatea sa, el se integrează în rândul acelor neînfricați luptători și cărturari naționali, care începe cu Dimitrie Tichindeal și Moise Nicoară și sfârșește cu Ioan Russu Șirianu. Lumea de azi știe puține lucruri despre Mircea V. Stănescu. Această situație se datorește desigur și faptului că până în prezent, nu avem o istorie a cărturărimii noastre, izvoarele ungurești continuând a fi și acum mijloacele de informație cele mai la îndemână. Rostul rândurilor de față este acela de a înlătura indiferența ce s'a stăvilit în jurul vrednicului tribun arădan Stănescu. Vieța și realizările lui trebuie cunoscute mai ales în aceste vremuri, când vecinii noștri de dincolo de Tisa agită ideea revizionismului. Este de datoria noastră să arătăm că aci, la granița de Vest, am avut

din străvechime o politică și o cultură daco-românească la același nivel, ba în multe privințe chiar superioară față de a asupritorilor. Mulțumită unor figuri de „anteluptători”, ținutul Aradului a fost pururea un focar al românismului.

Mircea V. Stănescu este încă din copilărie un exemplu pentru românismul de aici. Dat să învețe carte la străini, elevul Mircea V. Stănescu creează, în afară de pereții școlii, o societate culturală pentru tineretul român, cu scopul de a citi, cânta și scrie în graiul neamului. Era atunci un freamăt de nedescris în rândurile școlărimii. Sufletul ei, călit la flacăra revoluției lui Avram Iancu, știa să se entuziasmeze pentru cauza națională. Când societatea de lectură a elevilor maghiari publică un volum de versuri, tinerii grupați în jurul lui Mircea V. Stănescu nu s'au lăsat mai pe jos. Ajuns pe băncile universității, Mircea V. Stănescu se identifică și mai mult cu aspirațiile Românilor de pretutindenea, prevestind venirea unor alte zori. Pentru a sfida trufia stăpânitorilor, el și-a ales arma incisivă a satirii. Ziarele umoristice fondate de dânsul au făcut epocă în publicistica ardeleană. Adeseori, prin caricaturile lor îndeosebi, ele au reprezentat în materie de orientare politică un spirit critic chibzuit. De notat, că la

aceste ziare colaborau și Românii din Vechiul Regat, cu serioase lucrări literare, contribuind astfel la plămădirea unei culturi naționale unitare.

În viața publică, Mircea V. Stănescu s'a impus printr'o remarcabilă pregătire juridică, prin talentul său oratoric și mai ales prin intransigența crezului său național. S'a greșit atunci când s'a spus despre dânsul că a fost un xenofob. Mircea V. Stănescu a fost un democrat convins și ca atare era pentru egala îndreptățire a tuturor naționalităților. Este adevărat însă, că gândurile sale erau îndreptate și dincolo de munți. Dându-și seama că stăpânirea maghiară va fi întotdeauna o tiranie pentru Români, el și-a pus nădejdea liberatoare în frații dela soare-răsare. Domnia lui Cuza-Vodă și războiul pentru independență au fost pentru Mircea V. Stănescu puternice motive, cari l'au determinat să creadă, că steaua românismului va avea să strălucească în viitor. Cântând durerile neamului său „dela Tisa până la mare“, își îmbărbăta frații de suferință, acum 70 de ani, cu aceste cuvinte profetice :

„Vom avea noi încă-o maică,
Să ne dea un Mihai, un taică,
Care cu o sabie tare
Să ne scoată din pierzare“ . . .

II. Date biografice¹⁾.

Mircea V. Stănescu s'a născut la Arad, în 23 Februarie 1841. Străbunicul său, fost negustor în București, a părăsit țara din motive politice, pe la mijlocul veacului al XVIII-lea și s'a stabilit în comuna Ghioroc din podgoria Aradului, continuând a se îndeletnici cu vechea sa ocupațiune. Numele său familiar era Stanu. Un fiu al acestuia, bunicul lui Mircea V. Stănescu, s'a numit Petru Stanu și a făcut negustorie în aceeași localitate.

Firul ocupațiunii tradiționale a familiei l-a rupt Atanasie Stanu, tatăl lui Mircea V. Stănescu. Fiind dat să învețe carte, după ce a terminat liceul maghiar din Arad, s'a înscris, cu recomandăția unui mare proprietar: Francisc Bitto, la seminarul teologic din Carlovăț. Primul lucru al Sârbilor, când ajunse acolo, fu

¹⁾ Aceste date le luăm din : Lakatos Otto : „Arad története”, vol. III, pag. 32—35 ; Szinnyei I. : „Magyar írók élete és munkái”, vol. XII, pag. 1395—1396 ; „Tribuna” (Sibiu), XIV—266 ; „Familia”, XXIV, 51 ș. a.

să îi sârbizeze numele în Atanasie Stanovici. După absolvirea cursurilor teologice, îl aflăm pentru un moment ca novice la mănăstirea Hopova. Nedovedind însă aptitudini pentru călugărie, a plecat la Késmárk unde a studiat dreptul. Ca patvarist²⁾ a fost hirotonisit și în urmă ales preot la Micălaca și Milova, în județul Arad.

A încetat din viață și a fost înmormântat la Arad, în 15 Februarie 1873, în etate de 60 ani³⁾.

Ascendenții materni ai lui Mircea V. Stănescu erau originari din ținutul Devei și se numiau chiar Devanu. Pe la începutul veacului trecut, ei vin ca mari cărăuși la Arad și Mușel unde își stabilesc definitiv domiciliul. Unul dintre ei, Vasile Devanu, bunicul lui M. V. Stănescu, ajungând paroh gr. ort. al Aradului, a trebuit să îndure din partea consistorului sârbesc schimbarea numelui familiar, după acela de botez al tatălui său, în Georgevici. Mai târziu, a dobândit numele nobilitar: Sombati de Rimaszombat.

Pierzându-și încă de mic copil mama, Mircea V. Stănescu a fost crescut în casa buni-

²⁾ La facultatea de drept din Késmárk cursurile durau abia un an, după care timp studentul devenea patvarist, în urmă jurat și apoi avocat.

³⁾ Cu ocazia morții lui Atanasie Stănescu se pomenesc următorii săi fii: Mircea, Iosif și Emilia. („Gura Satului”, XIII, 8).

cului său Vasile Sombati. Părintele Atanasie se pare că nu se prea interesa de soarta copilului său. Astfel, după terminarea școlii primare, Mircea V. Stănescu era să fie dat la meserie. Cine știe din ce motive, tatăl său voia să-l facă... argăsitor. Micul Mircea însă, fiind râvnitor la învățătură, s'a înscris fără știrea părintelui Atanasie, în anul școlar 1851/52, la liceul unguresc din Arad. Despre progresul lui școlar avem o mărturie prețioasă. În cartea sa despre trecutul Aradului, Lakatos Otto, care între anii 1846—1854, a fost directorul acelui liceu, scrie următoarele rânduri: „Mircea V. Stănescu a învățat limba maghiară cu multă ușurință; îndată ce a ajuns în liceu, profesorul de limba maghiară obișnuia să îi distingă lucrările în scris cu următoarea mențiune: iarăși sunt ai tăi laurii! În timpul liber a citit, a desenat, a făcut scrimă și a învățat limbi străine. Fiindcă avea mare atracție la carte, colegii săi l-au poreclit „Cicero“⁴⁾. Ca liceist și-a alcătuit o bibliotecă din aproximativ o mie de volume, cumpărate pe banii de buzunar și cei primiți pentru îmbrăcăminte. Camarazii lui au profitat

⁴⁾ Printre colegi a avut și pe Csiky Gerő (Gergely) un mare scriitor al Ungurilor. Primele versuri ale acestuia sunt făcute în cl. IV-a, la adresa lui M. V. Stănescu. Ele sunt următoarele: „Sztánovics Imre Vazul éjjel és nappal tanul“. Adecă: M, V. Stănescu ziua și noaptea învață. (Lakatos op. cit.)

mult, ba chiar foarte mult de ea. Ca elev al cursului superior, a înjghebat pe seama tineretului român o societate de lectură; în cadrele acesteia și-au citit lucrările, au cântat, au declamat și și-au format o bibliotecă, iar dânsul a redactat două reviste, una literară, iar alta umoristică, ilustrată, ambele scrise cu mâna."

Rareori s'a întâmplat de sigur, ca un profesor ungur să vorbească în termeni atât de elogioși despre un elev român. El a trebuit să fie dotat cu deosebite calități pentru ca să câștige admirația lui Lakatos, mai ales că activitatea sa era atât de remarcabilă din punct de vedere național-românesc.

Luând „maturitatea”, în anul școlar 1858/59, M. V. Stănescu s'a înscris la facultatea de drept din Viena⁵⁾. Cum însă în matricola liceului figurase sub numele de Stanovici, iar cererea de înscriere a semnat-o Stănescu, decanul facultății îl invită să-și aleagă un nume definitiv. Fără nicio ezitare a ales pe acela de Stănescu. Prin sufixul -escu, adăugat la numele strămoșilor săi (Stanu), voia să evidențieze și mai mult originea sa românească, de care era atât de mândru.

⁵⁾ De unde în cl. IV-a erau 39 elevi, dintre cari 17 Români, liceul îl termină abia 8 elevi, dintre cari 3 Români: Ioan Oprean, Teodor Serb și Mircea V. Stănescu (Kimpfner Bela: „Az aradi királyi főgymnázium története”, Arad 1896, pag. 162).

La Viena, a studiat abia un semestru. Izbuclnind războiul cu Italia, la insistența bunicului său, Mircea V. Stănescu se reîntoarce la Arad și întră în institutul teologic de aci.

Este interesant de amintit, că M. V. Stănescu, după ce își românzase numele, și-a românzat și portul. El, — scrie Lakatos, — care, ca liceist, a purtat hainele naționale ungurești obișnuite, iar la Viena purta frac, a îmbrăcat un costum național românesc, care prin noutate produsese o adevărată senzație.

La institutul teologic din Arad, M. V. Stănescu a urmat trei semestre, continuându-și apoi studiile juridice la Budapesta. Ca student a publicat mai multe lucrări literare și a editat câteva reviste umoristice. In 1864, terminând dreptul, își face stagiul avocațial la Fülöp Lipot din Budapesta și la Iosif Boros, Ion Muradi, Lazar Ionescu și Nicolae Filimon din Arad. Cu doi ani mai în urmă, ia examenul de liberă practică avocațială și se căsătorește cu Eliza Machi Versiganu, fiica adoptivă a protopopului Andrei Machi din Buteni.

Mircea V. Stănescu a fost un bun și temut avocat⁶⁾. Stagiari la dânsul nu putea fi oricine. Pe lângă cultura profesională, el pretindea tine-

⁶⁾ Deși a fost mare Român, pentru meritele sale, a fost angajat avocat permanent al grofilor Klebelsberg și Zichy.

rilor juriști să fie și români înflăcărați. E destul să amintim, că în biroul lui și-au făcut stagiul: Ion Slavici, Francisc Hossu Longin și dl Ioan Suciu, organizatorul adunării naționale dela Alba Iulia din 1918.

În politică, M. V. Stănescu a luat parte activă, începând din 1869. Ca deputat dietal al cercului Chișineu, a dezvoltat o activitate rodnică. La 1881, înființându-se partidul național-român, a devenit un membru credincios al acestuia până la sfârșitul vieții. Mircea V. Stănescu a avut numeroși adversari. Caracterul său integru și intransigența crezului său național îl făceau dârz în luptă. Dușmanii lui cei mai neîmpăcați erau partizanii episcopului Ion Mețianu și ai mitropolitului Miron Roman, care provocase desbinarea politică din 1884. Obiectivul principal al luptei lui M. V. Stănescu îl constituiau însă Ungurii.

În 1871, a reprezentat „Reuniunea politică a tuturor Românilor din comitatul Aradului” la congresul studentesc dela Putna⁷⁾. A fost membru activ al sinodului eparhial, al congresului mitropolitan și al asociației culturale din Arad. Lui M. V. Stănescu i-se datorește scoaterea industriașilor români din ghiarele maghiarizării și organizarea lor în societatea „Progresul”, al

⁷⁾ „Gura Satului”, XI, 37.

cărei președinte a fost până la moarte. El a figurat deasemenea printre întemeietorii băncii „Victoria“, socotind necesară lupta pentru desrobirea economică a poporului. Printre altele a fost și ajutorul comandant al pompierilor voluntari din Arad și fondatorul unei societăți de ajutor mutual, realizând astfel o conștientă activitate cetățenească.

Contractând o pneumonie, după opt zile de suferințe, la 30 Noembrie 1888, Mircea V. Stănescu s'a stins din viață, fără a lăsa urmași⁸⁾.

Moartea lui prematură a provocat unanime regrete. „Tribuna“ din Sibiu (XIV, — 264) scria următoarele despre tragicul eveniment: „Sărmanul popor român a mai pierdut pe un fiu credincios, devotat și plin de râvnă pentru fericirea și înaintarea lui. Moartea lui M. V. Stănescu este o pierdere pe care nu vor simți-o numai frații noștri din părțile Aradului al căror valoros conducător a fost, ci fiecare Român de bine din toate părțile“. Presa ungurească a manifestat și ea păreri de rău pentru dispariția lui M. V. Stănescu, considerându-l un mare Român,

⁸⁾ In necrolog figurează următoarele rudeni: Văd. Elisa Stănescu nasc. Machi Versiganu soție, Iosif Stănescu frate, Teodor Rada, Teodor Măcinic cumnați, Lucreția Rada, Liviu Rada, Silvia Rada, Virgilia Rada, Virgiliu Rada nepoți, Paulina Stănescu nasc. Carl, Ana Măcinic nasc. Versigan cumnate („Tribuna“, XIV, 266).

care a înțeles însă necesitatea unei colaborări cu Ungurii⁹⁾.

La înmormântarea sa, săvârșită în 2 Dec. 1888, în cimitirul din Arad, au participat câteva mii de persoane. Au fost acolo de față toate notabilitățile, vărsând lacrimi, alături de poporul adunat fără deosebire de limbă și confesiune¹⁰⁾.

Deși convingerea lui M. V. Stănescu era

⁹⁾ „Nemzet“, 2 Dec. 1888.

¹⁰⁾ M. V. Stănescu a fost înmormântat de preoții Gavril Bodea, Ioan Evuțian și Vasile Mangra, care în calitate de prieten al dispărutului, a rostit o cuvântare omagială. Ultimele onoruri i-au fost date de fanfarele pompierilor din Arad și Aradul-Nou și de corul soc. „Progresul“ și al cetățenilor din Arad, care a cântat în ungurește. La mormânt, dr. Nic. Oncu a adus lui M. V. Stănescu acest ultim salut: „S'a frânt un stâlp și întărirea adevărului. Și cu el s'a stins o rază a speranței noastre. Cu pietate ridicăm inimile la tronul sublim al virtuții. Și stăm zdrobiți de soarta ce am îndurat, dar totuși tari, căci simțim în noi, prin lumina spiritului său, puterea de viață ce ne-a lăsat-o virtutea bărbătească. Cu pietate am urcat această sfântă țărână, care va acoperi rămășițele sale mari și caste, să vărs pe ele o lacrimă pentru mărirea iubirii sale; un cuvânt pentru o filosofie de viață ce ne-a lăsat de moștenire. S'a sfârșit nu un om, ci o operă, o viață cuprinsă în criteriile: iubește pe Domnul D-zeul tău din toată inima și pe deaproapele, pe neamul, cu sângele tău ca pe tine însu-ți. Veniți limbi stăine, venerați virtutea cetățenească! Veniți aci, plângeți partea cea mai bună desfăcută din voi! Veniți voi săraci, împărtășiți de caritatea lui nemărginită și binecuvântați pe geniul vostru cel bun! Și vină tu popor românesc, varsă o singură lacrimă pentru marea de lacrimi ce a vărsat-o el pentru tine și răspunde-i cu un singur cuvânt pentru glasul său în veci cuvântător, sfințește-i țărâna cu făgăduința sf-tă, că vei trăi printrânsul și întrânsul. Vină toate suflarea românească, primească moștenirea sa sfântă: iubirea lui D-zeu și a neamului său. Și sigilează această sftă moștenire cu lacrima iubirii și cu cuvântul: În veci pomenirea lui!“

că lumea este ingrată față de cei binemeritați dela națiune, totuși meritele sale au fost unanim apreciate de contemporanii săi. În semn de recunoștință, dr. Gh. Vuia comandă unui renumit sculptor mai multe busturi ale tribunului Stănescu, în format mic de birou¹¹⁾).

Când va înțelege oare Aradul românesc, că are datoria să ridice bustul lui M. V. Stănescu în mărime naturală?

¹¹⁾ „Familia”, XXIV, 49, pag. 573.

III. Activitatea lui Mircea V. Stănescu

1. Activitatea literară.

A) Primele încercări.

Tineretul școlilor secundare din Ardeal a fost cuprins îndată după revoluția din 1848 de un mare neastâmpăr literar. Aproape la fiecare liceu luase atunci ființă câte o tovărășie literară, unde elevii își puneau la încercare puterile lor de creație.

Prima societate culturală a elevilor români din Transilvania și Ungaria se înființează la Oradea în 1851—52, sub conducerea profesorului Alexandru Roman.¹²⁾ Ea a desfășurat o activitate remarcabilă și a fost un exemplu pentru elevii români dela alte școli ungurești, ba chiar și pentru cei de alte nații.

De la 1857—58, elevii maghiari dela liceul minoriților din Arad erau grupați și ei într'o

¹²⁾ Episcop R. Ciorogariu : „Zile trăite”, pag. 493 ; Márki Al. : „Bihari román irók”, pag. 48—49.

ortăcie literară, care funcționa însă pe ascuns, fiindcă profesorii interziceau elevilor să aibă păreri literare extra-școlare. Sufletul ei era Emeric Biró, care redacta o revistă scrisă cu mâna, intitulată „Clopoțelul” („Csengetyü”).¹³⁾ Cât timp a apărut această revistă nu se poate preciza. Fapt e că la 1859, Emeric Biró adună poeziile apărute înstrânsa și le publică într’un volum cu titlul: „Slabe producțiuni cu concursul claselor superioare ale arhigimnaziului din Arad.”¹⁴⁾ Din punct de vedere literar, lucrarea nu prezintă valoare. Ea oglindește însă starea de spirit a tineretului școlar din acel timp.¹⁵⁾

Ceea ce se cântă îndeosebi în „Slabe producțiuni” este patria maghiară. Facem această constatare, pentru a evidenția marele merit al lui M. V. Stănescu în acțiunea ce a întreprins, spre a-și scoate colegii români din ghiarele maghiarismului. După cum s’a spus, dânsul este întemeietorul celei dintâi societăți culturale a tineretului român din Arad.

Ea a luat ființă concomitent ca aceea a

¹³⁾ Numărul 13 din această revistă, purtând data de 24 Ian. 1858, se păstrează în biblioteca Palatului Cultural din Arad.

¹⁴⁾ „Zsenge mutatványok az aradi nagy gymnazium felső osztályainak közremunkálásával”, Arad, 1859.

¹⁵⁾ Alături de Emeric Biró mai publică acolo versuri: Csiky G., Biró A., Dobrov L., Kéry Șt., Lincz Cs. și Lincz R.

tineretului maghiar.¹⁶⁾ În loc să proslăvească țara ungurească cu versuri ca acestea: „Scumpa mea patrie, frumoasă Ungarie“¹⁷⁾, Românașii grupați în jurul lui Mircea V. Stănescu se îndeletniceau cu cititul și scrisul în limba lor națională, redactând și ei două reviste scrise cu mâna, dintre cari una era literară, iar alta umoristică-ilustrată. Titlul revistelor nu se cunoaște. În 1859, elevii români dela liceul maghiar din Arad, cu concursul „junimei clericale“, au publicat poeziile scrise în cadrele tovărășiei lor literare, într'un volum intitulat „Muguri“.¹⁸⁾ În afară de M. V. Stănescu, mai debutează în „Muguri“: Moise Botta, Iulian Grozescu, N. Christian etc. Din punct de vedere literar, almanahul tinerilor poeți arădani este absolut nul. Criticul Titu Maiorescu îl consideră drept o îndrăsneală și o lucrare a unor juni necopți,

¹⁶⁾ Kimpfner Bela în „Áradi királyi főgimn. története“ nu pomenește de existența vreunei societăți culturale a elevilor români. La fel Kara Victor în „Csiky Gergely tanuló korában“.

¹⁷⁾ „Édes szülőföldem, te szép Magyarország“ („Zsenge mutatóványok“, pag. 88).

¹⁸⁾ „Societatea de lectură a junimei române studioase la Academia de drepturi și Arhigimnaziul din Oradea“ avea de asemenea o revistă scrisă cu mâna, intitulată: „Musa Crișiana“. În 1854, a publicat două volume de poezii: „Versuinți romane adecă culesiunea versuaria din foile naciunale“ dela 1838 și „Diorlle Bihorului, almanacu național“. La 1867, Nicolae Oncu, secretarul societății, edită un nou almanah cu titlul: „Fenice“ (Episcop R. Ciorogariu și Márki Al. op. cit.).

de care vârstă fericită, zicea el, nu sunt departe nici Iosif Vulcan și Drăgescu, precum și autorii celor mai multe poezii ce primejduesc lectura ziarelor politice.¹⁹⁾ Dar cu toate că „Mugurii” nu corespundeau cerințelor artei, ei erau totuși apreciați de marele public, fiind în nota vremii. Astfel Ion Slavici spune, că almanahul „Muguri” a fost pentru tineretul din vremea sa cea mai de seamă carte.²⁰⁾

Din epoca primelor încercări literare ale lui M. V. Stănescu datează și o odă, scrisă cu ocazia terminării studiilor sale liceale.

¹⁹⁾ Direcția Nouă, „Convorbiri Literare”, V-61, pag. 221.

²⁰⁾ „Lumea prin care am trecut”, pag. 27.

B) Mircea V. Stănescu poet.

În 1860, pe când era student în drept, M. V. Stănescu a publicat un volum de versuri patriotice, intitulat: „Buchetu de semtieminte natiunale pe anulu 1860”. Ca valoare literară „Buchetul” nu prezintă interes.²¹⁾ Versurile poetului se învrednicesc de laudă numai din punct de vedere al ideii în slujba căreia erau puse: nădejdea într-o națiune românească mare și puternică.²²⁾

Din întreg „Buchetul” azi nu mai pot fi citite decât următoarele rânduri (cu ortografia modificată), adresate renegaților:

„Traiul vost' pe pământ să fie tot valuri de mare.
Soție de îmbrățișat să n'aveți renegați ai națiunii,
Nici prunci de sărutat pe pământ spre înveninare,

²¹⁾ A fost tipărit pe spesele proprii, cu tiparul lui Enric Goldscheider, în Arad. A treia parte din venitul curat a fost destinată muzeului gr. cat. din Blaj. Este dedicat lui Ioan Popovici, directorul preparandiei din Arad, „ca unui barbatu adevratu romanu”.

²²⁾ Cf. Oct. Lupaș: Un poet arădan uitat, „Aradul”, 1—29.

Nici pământ de 'ngropat să aveți, ci peștii vă mănca,
Sau vre-o turmă de lupi de pe oase carnea vă roadă,
Sau și mai bine va fi să crepați pe o culme de munte,
Corbii să rupă din voi ne'ncetat, din carnea vulpească,
Ca 'ntre cumplite dureri să strigați să răsunе în lume:
Ah! renegații așa mor, noi suntem de model omenirii!...

În afară de „Buchet“, Mircea V. Stănescu a mai publicat și alte poezii, cu deosebire satire și epigrame. Ele sunt răsfirate în foile sale umoristice și în diferite calendare. Toate se caracterizează printr'o limbă greoaie, îmbâcsită de latinisme. Singura poezie remarcabilă din tot ce a scris M. V. Stănescu în foile și calendarele sale este „Mângăierea de sine“, apărută în „Calendariu romanu pe anul 1862.“ Socotim că ea merită să fie reprodusă în întregime:²³⁾

Dela Tisa pân' la mare
Sboară tot în răsunare
Gemetul nostru cel mare,
Ce iese din subjugare.
Dar n'o fi asta tot așa,
Că doar se va strămuta.

Pe unii-i 'neacă despotismul,
Iar pe alții fanatismul;
Unii zac în grea sclăvie,
Iar alții sunt în urgie.

²³⁾ Ortografia am actualizat-o.

Dar n'o fi asta tot așa,
Că doar se va strămuta.

Ici e limba prea pătată,
Colo națiunea călcată;
Lațuri dincoace-s întinse,
Iar dincolo-s lacrimi plânse.

Dar n'o fi asta tot așa,
Că doar se va strămuta.

A! acea sfântă dreptate
Este de noi depărtată,
Cărei'-a noastră durere
I-o zicem: nu-i mângăiere!...

Dar n'o fi asta tot așa,
Că doar se va strămuta.

Prin văi curg pâraie — umplute
De-ale noastre plânsuri multe,
Iar la munți se ridicară
Nori, de necazu-ne mare.

Dar n'o fi asta tot așa,
Că doar se va strămuta.

Dar veni-va timpul oare,
Să luciască și-al nost' soare?
Va veni, noi credem tare,
Credința e mântuitoare.

Și-atunci n'o fi asta așa,
Ci altminteri s'o strămuta.

Vom avea noi încă-o maică,
Să ne dea un Mihai, un taică,
Care cu o sabie tare
Să ne scoată din pierzare.

Și-atunci n'o fi asta așa,
Căci el ne va elibera!!..."

Este locul să spunem aci câteva cuvinte și despre concepțiile literare ale lui M. V. Stănescu. Dânsul considera poezia ca un instrument de luptă națională, care trebuia să insufle putere și tărie în credința și speranța unui viitor splendid al românismului.²⁴⁾ După cum se va vedea, I. Slavici a contestat lui Mircea V. Stănescu orice pricepere și gust în materie literară. Slavici privea lucrurile prin prisma „Convorbirilor Literare” al căror colaborator proaspăt devenise și avea deci punctul său de vedere. Titu Maiorescu însuși recunoscuse însă, că dacă adevărul nu admite nici o tranzacție, istoria admite explicații.

²⁴⁾ Vezi prefața volumului de poezii al lui Iulian Grozescu, editat de M. V. Stănescu.

C) Scrieri în proză.

a) „*Pros'a Poporala*“. Pe când studia dreptul la Viena, Mircea V. Stănescu și-a pus în gând să colecționeze folclor. În acest scop, din banii adunați prin subscripție publică, a acordat câteva premii pentru cele mai bune producțiuni poporane ce au fost prezentate la concursurile organizate de dânsul.²⁵⁾ Din ma-

²⁵⁾ La primul concurs au participat următoarele persoane: George Nedici învățător în Năsăud, Moise Babescu învățător în Micălaca, un elev dela liceul din Blaj, George Lorint învățător în Deva, Iosif Stănescu din Arad, Vasile Babescu preparand din Arad și Eftimie Sabo cantor gr. cat. din Arad. Concursul a fost încheiat, la 19 Apr. 1860, cu următorul rezultat: George Nedici a fost premiat pentru 23 povești cu doi galbeni și șase exemplare din tomul I al colecțiunii, Moise Babescu pentru 8 povești și 2 fragmente cu un galben; elevul dela Blaj cu un exemplar din tomul I, iar Iosif Stănescu pentru o „poveste de foarte mare însemnătate“ cu 3 florini.

Intr'o scrisoare datată din Viena, la 20 Maiu 1860, M. V. Stănescu amintește de un al doilea concurs de povești, cu expirarea termenului la 15 Aug. în același an, cu mențiunea că cîmiliturile, anecdotele, proverbele, datinile, legendele, cântecele haiducești și descântecele trimise vor fi luate în considerație la concursurile următoare („Foaia pentru minte...“ anul 1860, No. 24, p. 183.).

terialul astfel adunat a publicat, în 1860, o fascicolă de povești, sub titlul de: „Pros'a poporala, povesci culese și corese de Emericu Basiliu Stănescu Aradanulu, tomulu I, brosiur'a I., Timișoara, cu tipariulu lui M. Hazay și fiului Guilomu, 1860.” Tipăritul ei s'a început la Viena, în tipografia Mechitariștilor, la 1859 și s'a făcut cu litere latine și cirilice. Broșura cuprinde în total șapte povești și e închinată „bărbatului iubitoriu de propășirea Românilor și adeveratului Mecena” Ioan Kővér de Réthát.

În „Precuventare”, M. V. Stănescu consideră poveștile ca cel mai scump tezaur al poporului. Ele ne dau putința, — zicea el, — să cunoaștem ideile sublime ale poporului, sentimentele nobile, caracterul național, viața poporului, întâmplările glorioase, eroii și ce e mai mult: o mitologie creștinească română. La prelucrarea materialului folkloristic, M. V. Stănescu s'a servit de „Cântecile și narațiunile populare” ale lui Kisfaludy și Czuczor și de „Valea fetelor” a lui Vörösmarty. Părerea lui era, că folklorului trebuie să i se respecte caracterul original și limba primitivă. Ideia în sine nu era rea, însă M. V. Stănescu, cu toate că și-a dat seama că limba poporului era plină de frumuseți, a scris tot timpul într'o limbă literară pătată de latinisme, azi imposibilă de citit.

În „Pros'a Poporala“ se află și câteva explicațiuni etimologice ale cuvintelor, făcute cu ajutorul următoarelor izvoare: Basiliu Maniu: „Disertațiune istorico-critică și literară“, Lexicoanele lui: Băthling, Schmidt și Ion Bob.

b) „*Zimbru*“. Sub acest titlu, M. V. Stănescu a publicat, la 1861, în foiletonul ziarului „Concordia“ din Budapesta, un roman istoric. Neavând la îndemână colecția ziarului, nu putem prezenta date lămuritoare cu privire la acest roman.

c) „*Calendariulu babeloru*“, după cum îl arată și numele, este un calendar umoristic, la a cărui redactare au colaborat și Moise Botta, Iosif Luncan și Iulian Grosescu. A fost tipărit la Arad, cu tipariul lui Ștefan Gyulai și poartă subtitlul: „Calendariu prost pentru omni cuminți, pre anulu ordinariu 1871“.

d) La 1873, M. V. Stănescu a scris împreună cu Constantin Lazar, pretorul plășii Birchiș (județul Severin), o gramatică românească în limba nemțească, după metoda dr. F. Ahn. Ea a fost prelucrată și publicată de R. Blagoevic la Budapesta, în editura lui Robert Lampel.

Titlul complet al gramaticii era: „Praktischer Lehrgang zur schnellen und leichten Er-

lernung der rumänischen Sprache nach Dr. F. Ahn's Lehrmetode“.

Lucrarea aceasta a avut un oarecare succes, deoarece în scurt timp, la 1875, a apărut în a doua ediție.

e) De încheiere, amintim un studiu al lui M. V. Stănescu despre „Viéti'a Imperatului romanu Traianu“, apărut în „Calendariu Romanu pe anul comunu dela Christosu 1862“, compus de Moise Botta.²⁶⁾ Dintr'un manuscris al lui M. Botta, care se află în posesia mea, se poate constata, că acest calendar a fost alcătuit de fapt de Mircea V. Stănescu și a fost numai răscumpărat de M. Botta pentru suma de 100 florini.

²⁶⁾ A fost tipărit la Pesta, în 1861.

2. Activitatea gazetărească.

A) M. V. Stănescu fondatorul primelor foi umoristice din Ardeal.

Cea dintâi publicațiune umoristică, tipărită în limba română, a fost întemeiată în Ardeal de Mircea V. Stănescu. Ea a apărut la Budapesta în anul 1861 și purta titlul : „Tutti Frutti”. Intr’un anunț din „Calendariu Romanu pe anul 1862”, „Tutti Frutti” era recomandat publicului cititor astfel: el este unicul și primul organ umoristic la noi, care posedă până acum un renume bun, cuprinzând în sine toate obiectele ce cad în sfera satirei și a umorului precum și ilustrațiuni caricaturistice.²⁷⁾ „Tutti Frutti” a apărut numai șase luni, după care timp a fost înlocuit cu „Strigoiiul”, foaie umoristică, satirică cu ilustrațiuni, redactată odată pe săptămână

²⁷⁾ La redacția foii „Tutti Frutti” se puteau abona următoarele ziare din Principatele Române: „Nichipercia” foaie satirică și umoristică, „Bondariul” foaie satirică, „Reforma” ziar politic, comercial și literar și „Gazeta Tribunalelor” ziar juridic.

tot de M. V. Stănescu, la Budapesta.²⁸⁾ Intre colaboratorii ziarului figura și Iulian Grozescu, împreună cu care M. V. Stănescu a editat la Budapesta, în luna Martie 1863, o revistă literară „Speranția”, care a trăit puțină vreme.²⁹⁾ „Strigoiiul” a apărut doi ani și jumătate. La 13 Oct. 1863, în locul „Strigoiiului”, apare „Umoristul”, foaie glumeață redactată de data aceasta de Iosif Vulcan și George Ardelean. Despre „Umoristul” d. N. Iorga are cuvinte foarte măgulitoare, afirmând că, la un moment dat, spiritul public din Ardeal a fost înfățișat mai bine de această foaie.³⁰⁾

„Umoristul” a dăinuit până în 1867, când și-a schimbat titlul în „Gura Satului” și a continuat să apară sub redacția lui Iosif Vulcan, tot la Budapesta.

Din cele expuse până aci, se poate vedea că M. V. Stănescu a pus, în 1861, bazele unei serii de foi umoristice, cari au apărut tot timpul în capitala Ungariei, alternând titlurile: „Tutti Frutti”, „Strigoiiul”, „Umoristul” și în sfârșit „Gura Satului”.

²⁸⁾ Vezi și Alex. Pop: „Bibliografia publicațiunilor periodice românești 1817—1887”, pag. 22 și 24.

²⁹⁾ A. Cosma jun.: „Istoria presei române din Bauat” în „Viața Românească” XXIV, 7—8.

³⁰⁾ N. Iorga: „Viața românească în Ardeal”, pag. 119 și urm. Arad, Bibl. Semănătorul.

B) „Gura Satului”.

Cu data de 7 Iulie 1870, „Gura Satului” încetează de a mai fi redactată de Iosif Vulcan. „Ocupațiunile mele literare, — scrie I. Vulcan, — nu-mi permit să pot conduce și pe mai departe această foaie atât de necesară pentru noi Românii de dincoace de Carpați. Dar „Gura Satului” nu va înceta. Ea va continua și în viitor sub redacțiunea amicului meu E. B. Stănescu, deputat dietal.”³¹⁾ În ce consista oare necesitatea existenței acestui „diurnalu glumetiu sociale-politicu-tocu”, la care făcea referire I. Vulcan? Răspunsul ni-l dă chiar „Gura Satului”, într’o expunere programatică din anul 1870 (No. 19), din care desprindem următoarele: „Gura Satului” își permite a demasca pe toți aceia cari, sub titlul naționalismului, vânează neconținut numai interesele lor private. „Gura

³¹⁾ „Gura Satului”, VIII—26. Acest ultim număr redactat de I. Vulcan, are o caricatură care reprezintă pe Iosif Vulcan, înmânând lui M. V. Stănescu un bilet pe care stă scris: deficit.

Satului" a combătut pe toți aceia cari, în dieta dela 1863 din Sibiu, au părăsit bietul popor, pe opincari și se făcură servi ai guvernului. „Gura Satului" va batjocori totdeauna pe toți aceia cari își bat joc de mama lor comună, cari își uită de originea lor și pe confrății lor îi numesc opincari. „Gura Satului" va face de răs pe toți aceia cari n'au făcut nici un merit național și totuși visează de nu știu ce merit și pretind să-i adorăm ca pe niște idoli."

Incepând din 19 Martie 1871, „Gura Satului" a apărut la Arad, rămânând și pe mai departe: ziar general pentru toate interesele comune ale națiunii române, care avea totodată menirea să cultive gluma, pentrucă a glumi, — zicea M. V. Stănescu, — și prin glumă a îndrepta este datină străbună. Deosebirea între odinioară și acum, adăuga el, este numai aceea că, până ce strămoșii noștri glumiau în cinste și fără controlori și spese mari, până atunci noi, bieții strănepoți, nici a glumi nu putem fără control, fără de a nu fi expuși la fel de fel de necazuri și fel de fel de spese și în urmă, ca recompensă, să ne pună nițel și la răcoare...³²⁾ M. V. Stănescu avea dreptate când spunea acest lucru, fiindcă și „Gura Satului" avusese câteva procese de presă, cari s'au ter-

³²⁾ „Gura Satului", XI—10 și XIV—26.

minat cu închisoare și amenzi. Este suficient să pomenim de procesul lui Francisc Hossu Longin cu Francisc Koos, proces în care cel dintâi fusese condamnat la o lună închisoare și 50 fl. amendă plus 180 fl. spese de proces, pentru motivul că a avut curajul să veștejească aberațiile pretinsului istoric ungur.³³⁾

„Gura Satului” nu a fost străină nici de manifestațiunile vieții publice de peste munți. Nu erau cruțați în paginile ei mai ales ciocoii. Ea a dus o violentă campanie și contra Domnitorului Carol I. Războiul independenței l-a făcut însă pe M. V. Stănescu să-și schimbe atitudinea față de domnitorul român.

Dintre cei mai statornici colaboratori ai ziarului, în timpul cât a fost condus de Mircea V. Stănescu, făceau parte: Basiliu Petricu, Ion Slavici, Ion Tripa, Fr. Hossu Longin, I. Pop Reteganu, Basiliu Ch. Fonanelu și Ion Suciu. Foaia glumeață a reprodus adeseori bucăți din operele următorilor scriitori din Vechiul Regat: Grigorie Alexandrescu, Ion Creangă, Alex. Macedonski și A. Depărățianu.

După aproape opt ani de apariție la Arad, în 1 Oct. 1879, „Gura Satului” și-a mutat domiciliul la Gherla. Proprietar al foii rămăsese

³³⁾ Vezi amănunte: Oct. Lupaș, Pe marginea unui proces de presă, „Aradul”, I—52.

tot M. V. Stănescu, dar s'au schimbat redac-
torii și imprimeria. În 1882, „Gura Satului” și-a
sistat apariția. Ea reapare la Arad, în 1903, ca
supliment al ziarului „Tribuna Poporului”. Co-
mentându-i reaparitia, „Tribuna Poporului” (VII, 5)
scria despre „Gura Satului” următoarele: „Gura
Satului” are un trecut mândru. Intemeiată de
înfocatul și respectatul naționalist român
M. V. Stănescu, ea a fost paznic credincios al
moravurilor noastre politice și sociale”.

C) M. V. Stănescu și Ion Slavici.

În 1872, pe la începutul lunii August, reîntorcându-se dela Viena la Arad, Ion Slavici a intrat în cancelaria avocațială a lui M. V. Stănescu. Noua ocupațiune era însă pentru dânsul „o lucrare nu numai nefolositoare ci totodată și neplăcută”.³⁴⁾ Avocatura așa cum o înțelegea M. V. Stănescu în acel timp, era ceva mai mult decât o profesiune. Avocatul român, după M. V. Stănescu, trebuia să fie un infocat apărător al drepturilor națiunii sale. Se făcea atunci o luptă neînfricată pentru respectarea limbii românești în administrație și justiție. Țărănimea era și ea îndârjită din cauza numeroaselor încălcări ale legii pentru egala îndreptățire a naționalităților. Lui I. Slavici însuși i-a fost dat să apere pe sătenii din Păuliș într'un conflict cu stăpânirea, iscat pe motivul că notarul comunei refuza să redacteze actele

³⁴⁾ Scrisoarea lui Slavici către I. Negruzzi din 28/16 Sept. 1872 („Conv. Litt.” din 1926, pag. 28).

în limba română. Slavici nu avea însă în sufletul său nimic din bărbăția Păulișenilor, cari îl făcuseră la un moment dat pe vicecomitele provocator Tabajdi, să sboare pe fereastră împreună cu toți „honoratorii”.³⁵⁾ Din această cauză, a părăsit în curând tabăra juriștilor. În 8 Martie 1873, I. Slavici scria lui Iacob Negruzzi următoarele: „Am să-ți fac cunoscut că m-am desfăcut de către ceata juriștilor. Nu e pentru mine! Astăzi, miră-te, sunt colaborator la „Gura Satului”. Da, la „Gura Satului”. Am să fac corectură, să expediez și să administrez și am 40 fl. la lună. Dar am scăpat de copierea replicelor... Dela 1 Mai am să iau și redacția foii „Gura Satului” asupra mea.”³⁶⁾

Intr'adevăr, în numărul său din 10/22 Aprilie 1873, „Gura Satului” anunța cititorilor, că a câștigat noi puteri, deoarece „cu începutul actualului triluniu am angajat la ziarul nostru pe dl Ioan Slavici, jurist absolut de Viena, de colaborator intern regulat”. „Numele d-sale, — scria mai departe „G. S.”, — este deja cunoscut la mare parte a publicului român din scrierile sale, în special din cele apărute în „Convorbiri Literare” din Iași”. Este interesant de amintit că, în același număr al ziarului, alătu-

³⁵⁾ I. Slavici: „Lumea prin care am trecut”, pag. 65 și urm.

³⁶⁾ „Conv. Lit.”. din 1925, pag. 178.

rea de M. V, Stănescu și Basiliu Petricu, figurează în calitate de colaborator intern și Ioan Slavici Borlescu. Numele Borlescu, ce și-l adăuga Slavici, deriva dela numele familiar al mamei sale: Borlea.

I. Slavici nu era însă împăcat cu soarta nici de data aceasta. În ziua când „Gura Satului” îi anunța colaborarea, el trimitea lui I. Negruzzi aceste rânduri pline de mâhnire: „Eu am adus cu mine un nume bun. Din nefericire, am intrat însă în cancelaria unui anumit Stănescu, deputat, avocat și redactor, om singur în felul său, o ființă nefericită. Oamenii nu m’au identificat însă cu dânsul. Am o arătare mai mult plăcută decât apatică, astfel în scurtă vreme lumea s’a convins, că nu mai mă aflu la Stănescu”. Slavici îi comunică apoi lui Negruzzi, că a candidat pentru locul de vice-notar comitatens, dar a fost obligat să-și retragă candidatura, fiind reclamat autorităților că a participat la congresul studentesc dela Putna, că a ținut un discurs pentru Avram Iancu și că ar fi la Stănescu. Venind vorba de „Gura Satului”, Slavici continuă astfel: „Credeam că voiu putea să fac ceva din astă foaie. Dar editorul Stănescu n’are bani, n’are cunoștințe literare, n’are gust, — are numai ambițiunea de a trece de literat. Eu numai jenat pot să-mi subscriu

numele la o foaie în care adeseori se publică cele mai sarbede prostii.³⁷⁾ Astfel pentru fiecare număr avem câte o ceartă homerică. I-am zis că nu pricepe, i-am zis că,, corupe gustul, i-am zis ca să se lase dracului, Doamne iartă-mă. El rabdă, recunoaște, rămâne însă precum a fost. Ei bine, eu pierd însă prin asta creditul literar ce-l am până acum, căci oamenii nu știu cum și ce și pentru ce. Cu toate acestea eu stau la „Gura Satului“, deoarece am gură și n'am sat. Și apoi chiar dacă ar fi „Gura Satului“ după placul meu, numai „Gura“ mi-ar fi pe plac, stomacul ar rămâne deșert. Literat român! Quelle horreure! Bucuros! nimic mai bucuros! dar încă ceva pe lângă aceea și ceva din ce să pot trăi. Nu grație, ci ocupațiune onestă, câștig după sudoare“. Și în sfârșit Slavici scrie: „M'am hotărît să părăsesc Ungaria, s'o părăsesc cel puțin pentru un timp anumit. Să nu crezi însă că o fac de frică. Oare de cine să am frică? Ori, nu e mai bine în pușcărie decât colaborator la „Gura Satului“? Nu, iubitul meu domn, dacă aș ști că lupta mea este de folos pentru mine, pentru Români ori pentru omenire, aș lupta fără încetare. Dar în-

³⁷⁾ Numele lui I. Slavici apare pentru ultima dată în „G. S.“, în calitate de colaborator intern, la 12 Iunie 1873. Articolele obișnuia să le semneze cu pseudonimele Moș Niță și Nasone Sclavix.

tre noi și Maghiari lupta nu poate să fie decât trecătoare. Se luptă oamenii, dar nu popoarele.”³⁸⁾

Aceste ultime rânduri din scrisoarea lui I. Slavici, cuprind ideea profund greșită ce a avut-o autorul lor, cu privire la raporturile dintre Români și Unguri. El avea perfectă dreptate când își exprima nemulțumirea pentru literatura ce se făcea în paginile „diurnalului glumetiu, sociale, politicu, tocu”. La Viena Ioan Slavici cunoscuse doar părerile literare ale lui M. Eminescu și se atașase spiritului „Junimei”, în timp ce M. V. Stănescu rămăsese omul manierei vechi, considerând literatura un instrument politic și complăcându-se în latinisme, deși își dădea seama că ele „pătează” limba. Ion Slavici greșia însă atunci când susținea inutilitatea luptelor politice dintre Români și Unguri. Unitatea politică a tuturor Românilor era pentru dânsul o himeră, în împrejurările de atunci. M. V. Stănescu a crezut însă fanatic în izbânda acelui vis, rămânând din această cauză „un om singur în felul său, o ființă nefericită”. Cum să nu fi constituit el o incomoditate pentru cei din jurul lui, când în prefața poeziilor lui Iulian Grozescu, editate de dânsul în 1869, vorbea de „România de dincoace, ce stă sub coroana Ungariei”?...

³⁸⁾ „Conv. Lit.” din 1926, pag. 414 și urm.

Făptura sa contemplativă l-a făcut pe I. Slavici să privească viața „ca un roman căruia autorul îi poate fixa limitele, desfășurându-i mișcarea, după un criteriu voit. I. Slavici și-a închipuit că politica este artă, viața este o școală, iar el, profesorul artist.“³⁹⁾

³⁹⁾ Scarlat Struțeanu: „Ion Slavici“, Edit. „Scriș. Rom.“ pag. 24.

3. Omul Politic

A) Generalități⁴⁰⁾

Mircea V. Stănescu apare pe arena vieții publice într'o epocă de generală decepțiune. Frământările deputaților români dintre anii 1865—1868 nu au dus la niciun rezultat favorabil. Românii din Ungaria și Banat nu descurajează însă, ci continuă să participe la luptele electorale.

În vederea acestui scop, Antoniu Mocioni a convocat, pe ziua de 7 Febr. 1869, o adunare națională la Timișoara. M. V. Stănescu își face acum debutul în politică, fiind ales notar al adunării împreună cu literatul sârb Dem. Dolga, membru al delegațiunii sârbești din Neoplanta, care venise la adunare sub conducerea lui Svetozar Miletici. Hotărârile mai importante ce au fost luate cu această ocaziune sunt următoarele: susținerea proiectului de

⁴⁰⁾ Izvorul principal de care ne servim în acest capitol este „Cartea de aur” a d-lui T. V. Păcățian.

lege electorală al deputaților români și sârbi, sprijinirea programului național al Croaților în privința autonomiei țării lor, să se adopte politica națională și principiile liberalismului și ale democrației precum și înființarea unui partid politic național-independent.

Alegerile pentru dietă au avut loc în Martie 1869. Printre deputații aleși se numără și Miron Roman care, în decursul aceluiași an, fiind numit inspector școlar în Caraș, și-a depus mandatul. În locul său a candidat și a fost ales, în cercul Chișineului, M. V. Stănescu. Trebuie să menționăm, că Românii arădani se aflau grupați într'un partid național încă dela sfârșitul anului 1867. Programul acestui partid a fost publicat în 25 Ian. 1868 și avea la bază lupta pentru ideile democratice și înaintarea cauzei publice a națiunii române în general și în special a Românilor din comitatul Aradului⁴¹⁾. Raporturile dintre fruntașii politici arădani au început să lase dela un timp însă de dorit. Pentru restabilirea armoniei s'a ținut, la 2 Mai 1870, o adunare în care s'a decis desființarea vechiului partid și înlocuirea lui cu „Reuniunea politică a tuturor Românilor din comitatul Aradului”. Constituirea „Reuniunii” s'a făcut abia la 20 Apr. 1871. Arădanii erau hotărâți să

⁴¹⁾ „Tribuna” din 3 Ian. 1888.

lupte acum pentru egala îndreptăţire a naţionalităţilor şi pentru autonomia Transilvaniei. Necesitatea înfiinţării unui partid politic al tuturor Românilor din Ungaria şi Banat devine din ce în ce mai actuală. Astfel, la 9 Mai 1872, în preajma noilor alegeri dietale, Bănăţenii şi Ungurenii se întrunesc la Arad şi într'o atmosferă de impunătoare solidaritate pun bazele unei „partide politice naţionale de sine stătătoare”. În acest timp, fraţii lor din Ardeal continuau să rămână desorganizaţi, dibuind între „activitate” şi „pasivitate”.

Cu toată teroarea deslănţuită de guvern, Românii reuşesc şi de data aceasta să pătrundă în dietă. M. V. Stănescu a fost reales deputat în acelaşi cerc electoral.

Nici strădaniile reprezentanţilor naţionali din ciclul 1872—1875 nu au contribuit însă la ameliorarea situaţiunii politice a Românilor. În anii următori, ea suferă chiar o agravare, din cauza lipsei de organizare şi mai ales din cauza lipsei de contact dintre intelectuali şi popor. Alegerile din 1878 îi găsesc pe Români, chiar şi pe cei din Ungaria şi Banat, într'o dureroasă desbinare. Majoritatea cercurilor electorale româneşti era declarată pentru pasivitate. Arădanii, la 23 Iulie 1878, ţin sub preşedinţia lui M. V. Stănescu o adunare în care se de-

cide deasemenea părăsirea luptelor politice. Ei își motivau astfel atitudinea: „Dela intrarea noastră pe terenul și în lupta constituțională și parlamentară, până astăzi toate tentativele noastre de o înfrățire sinceră cu națiunea dominantă maghiară au rămas nu numai fără rezultatul dorit, ci chiar și intențiunile noastre cele mai sincere și aspirațiunile noastre naționale cele mai juste și legale au fost timbrate din partea elementului dominator de trădare și conspirare în contra statului și a integrității sale... Toate legile se creează în interesul exclusiv al elementului maghiar.

...Considerând că poporul român, care formează imensa majoritate a locuitorilor de pe teritoriul acestui comitat, mai ales în sistema dominantă de procedură la alegerile dietale, nu poate participa în libertate și cu demnitate la actul alegerii unde, după experiențele amare din trecut, domnește abuzul și violența, în detrimentul manifestării libere a voinței alegătorilor români cari, în urma acestuia, sunt suspicionați și persecutați pe față și fără speranță de a afla vreun remediu în contra persecuțiunilor de toată natura, ce urmează de aci și cari sunt nedemne de un stat liber și constituțional; conferința, în numele partidului național român din comitatul Aradului, sub angajamentul de solidaritate, se

declară pentru pasivitatea absolută în fața alegerilor de deputați pentru sesiunea dietală proximă.⁴²⁾

Deși M. V. Stănescu fusese președintele acestei adunări care decretase pasivitatea, el personal era pentru activitate. Din această cauză, la insistența intelectualilor români din Tinca (Bihor), M. V. Stănescu a consimțit să-și pună candidatura de deputat în acel cerc electoral. Actul acesta, cu toate că era de bună credință și era făcut într'un cerc electoral străin de județul Arad, a fost socotit drept un păcat național. Comitetul executiv al partidului național din Arad s'a sesizat numaidecât și l-a demis pe „infractorul”, care nu avusese nici măcar satisfacția de a reuși în alegeri.

În anul 1881, prin înființarea partidului național român, apar alte orizonturi pentru politica românească din Ardeal. Certurile mărunte dintre fruntașii politici amuțesc și toate energiile se contopesc în acest „mic parlament național”. M. V. Stănescu s'a alăturat cu trup și suflet noului instrument de luptă politică, rămânându-i credincios până la sfârșitul vieții⁴³⁾.

Armonia ce s'a stabilit în rândurile băr-

⁴²⁾ T. V. Dăcățian o. cit. vol. VI, pag. 666.

⁴³⁾ M. V. Stănescu a făcut parte din biroul adunării constitutive a acestui partid, ținută la Sibiu în 12 Maiu 1881 și a fost ales membru în comitetul central electoral permanent.

baților politici români la 1881, a durat însă abia trei ani. Desbinarea a provocat-o, la 1884, Iosif Gall care, cu sprijinul mitropolitului Miron Roman, a pus bazele unui partid moderat român, din al cărui program s'au exclus autonomia, dualismul și votul universal.

Ungurii, firește, priveau cu simpatie acțiunea modraților români, pentru că li se părea că ea va distruge partidul național.

Exponentul partidului moderat român era la Arad Ioan Popovici Desseanu, om de încredere al episcopului I. Mețianu și adversar al lui M. V. Stănescu, un tribun al partidului național român. Vrăjmășia dintre acești doi oameni și mai ales dintre episcopul Mețianu și M. V. Stănescu nu s'a sfârșit decât în ceasul morții. M. V. Stănescu știa să taie în carne și oase, iar oamenii episcopului nu se dădeau bătăuți nici în ruptul capului. În paginile „Tribunei” din Sibiu s'au dus campanii foarte violente contra politicii practicate de prietenii lui I. Mețianu. A insista însă mai pe larg asupra acestei chestiuni, ar însemna să provocăm o inutilă răscolire de de patimi⁴⁴).

⁴⁴) Prietenii politici ai lui M. V. Stănescu erau: Nicolae Onu, Aurel Suciu, Mihai Velici, Gh. Lazar, Vasile Pop, dr. Gh. Popovici, Solcelean, V. Mangra, Ft. Tăducescu, dr. Gh. Popa și Roman R. Ciorogariu.

B) Activitatea din dietă.

M. V. Stănescu a dezvoltat între anii 1870—1875 o bogată activitate parlamentară, reușind să se impună, prin variatele sale cunoștințe și prin unele concepții sociale avansate, ca un bărbat politic destoinic și un priceput jurist.

M. Stănescu a luat cuvântul pentru prima dată în dietă, la 10 Febr. 1870, cu ocazia discuției asupra bugetului, combătând fiscalismul excesiv al guvernului. Dintre primele discursuri rostite în dietă se remarcă acela prin care susținea propunerea lui Iosif Hodoș în chestia teatrului român. M. V. Stănescu pornea dela constatarea, că arta și literatura au caracter național. „Spiritul care dă dezvoltare direcției și gustului, — zicea dânsul, — a fost totdeauna și va fi național. Prin urmare cu dreptul putem pretinde, ca dieta să voteze o anumită sumă pentru promovarea artei noastre naționale, teatrul fiind pârghia moralității publice și a cultivării generale, iar nu a distracției“. M.

V. Stănescu făcea apoi, cu privire la unele pretențiuni ale Ungurilor din România, următoarele obiecțiuni: „Pe baza cărui drept cer Ungurii din România ajutor? Ungurii cari trăiesc în România sunt parte imigrați acolo, parte din aceia cari aici în patria lor n'au putut să trăiască și au alergat după câștig mai bun în România, fiindcă nu au nici patrie nici naționalitate, ci pentru ei: ubi bene ibi patria, — pe când aici, deși în lege nu e recunoscut și cu cuvinte nu ne recunoașteți nici acum, în inimile d-voastră trebuie să recunoașteți, că noi suntem aici națiune politică⁴⁵⁾).

În ședința din 8 Martie 1870, M. V. Stănescu a cerut să se prevadă în bugetul ministerului de războiu un fond pentru ajutorarea invalizilor, văduvelor și orfanilor români din revoluția din 1848—49, al căror număr se ridică la 40.000. „Ca om, — declara M. V. Stănescu, — mă plec înaintea faptelor glorioase ale unui honved. Dar nutresc asemenea sentimente și națiunii mele și aștept și pentru ea asemenea respect din partea altora... V-a plăcut a spune: să aruncăm vâl peste trecut. Eu încă zic așa. Dar doresc totodată să învățăm din exemplele trecutului. Românii ardeleni au respectat totdeauna cu predilecție legile, cari nu

⁴⁵⁾ Citatele din acest capitol le luăm tot din Cartea de aur“

vătămau viața lor națională și constituțională. Nu puteți, domnilor, să arătați în istoria patriei niciun exemplu care să spună, că Românii au fugit vreodată de pe câmpul de luptă atunci când patria a chemat la arme pe toți fiii săi".

Despre justiția maghiară M. V. Stănescu nu avea deloc păreri bune. El le spunea Ungurilor pe față: „Judecătorii noștri sunt răi. Nu avem drept material civil, ci toate depind dela chibzuința înțeleaptă a judecătorului, dela hotărârile și deciziunile Curiei, pe care nimeni nu le poate prevedea și bănuși înainte. Inferioritatea justiției noastre a devenit proverbială și în străinătate".

M. V. Stănescu, — după cum am spus, — era un democrat convins. Este demn de remarcat că dânsul, deja în ședința din 8 Iulie 1874 a dietei, s'a declarat pentru egala îndreptățire politică a femeilor. La propunerea deputatului Ștefan Majoros de a se extinde dreptul de vot asupra tuturor femeilor, M. V. Stănescu obiecta că nu e încă timpul oportun pentru așa ceva. „Dar aflu de necesar, — zicea dânsul, — ca atât legislatura cât și națiunea însăși să se apropie cu un pas de această chestiune de mare importanță". În acest sens, a făcut propunerea ca dreptul de vot să fie acordat numai acelor femei, care au o diplomă sau exercită comerțul.

Cu această ocazie a propus și ștergerea privilegiilor nobilitare, fiind ele în flagrantă contradicție cu principiile curatei democrații.

Deputatul M. V. Stănescu a fost și un mare apărător al limbii românești, cerând ca funcționarii din părțile locuite de Români să o cunoască și ca legea 44:1868 să fie respectată, în disprețul deciziunii Curiei, care o decretase lege politică și nu juridică.

4. Filantrop și animator al vieții românești

Cei năpăstuiți de soartă au aflat la M. V. Stănescu întotdeauna un călduros sprijin. Paginile ziarului „Gura Satului” erau mereu deschise pentru liste de subscripție în favorul studenților români ce nu-și puteau termina studiile sau al bărbaților curajoși, cari s’au sacrificat pentru cauza neamului.

Pentru lămurirea cititorului, înșirăm câteva din scopurile pentru care a adunat „Gura Satului” obolul public: a) Pentru Ioan Poruțiu din Almașul Mare a colectat 52 fl. fiind amendat de Unguri „pentru că a scris precum a simțit; b) pentru Fr. Hossu Longin, condamnat în procesul cu Koos și întemnițat la Vaț, s’au colectat 300 fl.; c) preotul George Crainic din Nădab, amendat cu 100 fl., pentru că a îndemnat pe Românii din Cinteiu să nu aleagă în congregația județeană un „câine de Ungur”, a primit 97 fl...

Cel mai frumos act de mărinimie l-a făcut însă M. V. Stănescu în 1877, când a venit în ajutorul răniților din războiul independenței. El deschidea atunci lista de subscripție cu următoarele cuvinte: „Cei ce vreau să contribuiască pentru soldații români răniți: bani, bandaje, scame etc., pot să trimită ofertele lor la „Gura Satului“, căci în Arad încă nu s'a putut constitui niciun fel de comitet și prim ministrul Ungariei numai oamenilor singurateci le-a permis a aduna astfel de ajutoare umanitare"... Până în 31 Ian. 1878 s'au colectat: 103 fl. și 50 cor. plus 6,54 kgr. scame, 8 cepțe și 29 rifi pânză⁴⁶⁾.

Dar M. V. Stănescu a fost și un mare animator al vieții românești din Arad. Lui i-se datorește, că meseriașii români au fost treziți la o viață națională conștientă și grupați în societatea „Progresul“⁴⁷⁾. Meseriașii români au păstrat multă vreme recunoștința celui ce i-a învățat să-și iubească graiul și datinile, adunându-se în fiecare an, la ziua morților, în jurul mormântului fostului lor conducător, pentru a-și

⁴⁶⁾ „Gura Satului“, XVIII,—9.

⁴⁷⁾ A fost întemeiată la 19(25) Martie 1883, cu următoarele scopuri: „Conversație culturală, nobilă desfătare, filantropie, morală religioasă, sprijinirea industriei profesionale și casnice și acordarea de ajutor în caz de moarte“. Societatea „Progresul“ nu a fost recunoscută din partea guvernului maghiar. După moartea lui M. V. Stănescu, ea a fost condusă de Vasile Mangra.

reînprospăta tăria sufletească⁴⁸⁾). M. V. Stănescu s'a interesat deaproape de meseriași fiindcă și-a dat seama, că o clasă burgheză românească reprezintă una din cele mai puternice forțe naționale.

Constatând în anul 1876 inexistența unei librării românești la Arad, dânsul scria următoarele: „Sperăm că nu mult timp vom avea a simți această lipsă. O să vină doar timpul când Românii vor mai pierde din gustul dominant către domniile amărîte, precum sunt „dăscălia“, „scrietoria“ și altele asemenea și se vor da și pe comerț și industrie“⁴⁹⁾).

Scrisul lui M. V. Stănescu a încurajat orice manifestație cu caracter național.

Când Arădaniii luaseră deciziunea să se oficieze un parastas pentru pacea sufletească a lui Avram Iancu, — în 19 (26) Oct. 1872, la șase săptămâni dela moartea eroului, — „Gura Satului“ comenta astfel acest eveniment: „Mulțumim on. cetățeni pentru această hotărîre prin care, ținându-se cont de opinia publică, ni se dă ocaziunea ca să manifestăm simțemintele noastre pietoase și devotamentul adânc ce aducerea aminte a celui mai candid caracter din timpul în care trăim deșteaptă în sufletele noas-

⁴⁸⁾ „Tribuna Poporului“, I,—4.

⁴⁹⁾ „Gura Satulu“, XVI,—34.

tre. O cere îngrijirea noastră pentru viitor, o cer pornirile sufletești de care suntem cuprinși și cere demnitatea poporului român ca totdeauna să pronunțăm fără sfială ori temere gândirile noastre comune și ca, prin manifestarea nerezervată a recunoștinței ce simțim către faptele nobile, să încurajăm generația ce ne urmează la asemenea fapte. Numai devotamentul obștesc naște caracterele mari și faptele mândre⁵⁰⁾.

În sfârșit, merită să fie amintită și contribuția lui M. V. Stănescu la înființarea „Reuniunii femeilor române din Arad”. Numai datorită acțiunii sale acerbe a fost retras acel faimos supliment de statute, prin care oamenii episcopului Mețianu voiau să excludă din reuniune femeile române de confesiune gr. cat., printre care se număra și Letiția Oncu născ. Hodoș, soția renumitului băbat politic arădan Nicolae Oncu. Chestiunea suplimentului confesional a avut ecou și în Vechiul Regat. Ziarul „Românul” din București, înregistrând modul cum s’a constituit „Reuniunea femeilor române din Arad”, își manifesta bucuria, — probabil prin peana lui Ion Rusu Șirianu, — pentru eșecul celor cu suplimentul, adăugând cuvinte pline de mâhnire pentru disensiunile dintre intelectualii arădani („Tribuna” Sibiu, V, 37).

⁵⁰⁾ „Gura Satului”, XII, — 41.

5. Intre M. V. Stănescu și M. Pascaly

Artiștii de peste munți, veniți să dea reprezentatii la Arad, aflau în M. V. Stănescu un mare sprijinator. Mihai Pascaly, când a proiectat al doilea turneu în Ardeal, la 1871, a trimis lui M. V. Stănescu o scrisoare, prin care îl încunoștința, că pune reprezentațiile sub auspiciile lui, rugându-l totodată să instituie un comitet de inițiativă din oameni iubitori de artă și să facă toate preparativele necesare, pentru buna reușită a reprezentațiilor. Credem, că nu e lipsit de interes să reproducem această scrisoare a lui M. Pascaly fiindcă, pe lângă partea informativă ce ne interesează, ea oglindește și ideile ce le avea acest „om cu carte și foarte deștept”, — cum îl numește D. C. Ollănescu, în cartea sa: „Teatrul la Români” (II, pag. 142), pe M. Pascaly, — despre rostul turneelor teatrului românesc în Ardeal.

Iată-o „in extenso“, cu mici modificări ortografice⁵¹⁾:

București, 1871, Aprilie

Domnul meu,

În anul acesta doresc să reîncep excursiunea mea artistică de acum 3 ani.

Domnul meu, din punctul de vedere moral, artistic și național, cred că este o sfântă datorie de împlinit, o imperioasă trebuință pentru dezvoltarea intelectuală, înfrumusețarea sentimentelor, înobilarea cugetărilor, baza de progres, de mărire și de tărie pentru orice națiune și mai deosebit pentru un popor june ca al nostru, cu atâta viață, cu atâta speranță și cu așa înaltă misiune de împlinit. Excursiune pur științifică, pur artistică, culturală și dezvoltare națională, fără nici o preocupare de politică militantă, artă română pentru toți în genere, pentru români în parte și în contra nimănui: iată credința, iată cugetarea mea. — Patroni ai luminii, ai artelor, ai dezvoltării naționale, citez a pune sub auspiciile Dv. încercarea mea.

Nu cred să am nevoie a vă spune, că ase-

⁵¹⁾ Vezi și Oct. Lupaș, Al doilea turneu al Teatrului Național din București cu Pascaly la Arad, în „Darul Vremii“ (Cluj), I, 4—5 și Isaia Tolan, Teatrul Național din București la Arad acum 61 de ani, în „Societatea de Măine“, VII, 3, pag. 40.

menea încercare, asemenea sfinte datorii de împlinit, nu pot ajunge mărețul lor scop, decât numai atunci, când toți, mic și mare, forte și debil, avut și neavut, vom uni toate forțele noastre, toate sufletele noastre, toate aspirațiile noastre într'o hotărîre severă și națională: susținerea în tot și cu tot pentru tot ce privește știința, arta, cultura, lumina și desvoltarea românească.

Dela concursul Dv., dela solidaritatea cu care veți trata această chestiune, voi vedea dacă ideea aceasta națională a găsit răsunset între Români și dacă eu merit onoarea de a fi unul din interpreții săi.

Teatrul este istoria vie de cultură, de mărire și de poleire a unei națiuni; poporul fără teatru este poporul fără cultură, fără mărire, fără poleire, fără istorie. Lumii care știe că am avut în trecutul nostru și cultură, și mărire și poleire și pagini mărețe de istorie, să le spunem, să le probăm, că avem astăzi și noi puțină artă, multe aspirații de desvoltare a ei și teatrul național, depozitarul, focarul de lumină și de poleire pentru orice popor.

Iată, dl meu, care este procedarea mea practică: 1. Incepând dela 3—4 Maiu, orașele prin care sper să trec sunt: Brașov, Sibiu, Blaj, Cluj, Năsăud, Oradea-Mare, Arad, Lugoj, Timișoara, Pesta și oricare alt oraș îmi face onoa-

rea să mă cheme, sau unde se va simți mulțumirea și necesitatea că trebuie să trec și pe acolo. 2. Voiu juca numai șase reprezentații abonate în fiecare oraș și câte o reprezentație suspendată pentru înființarea unui teatru peste Carpați. 3. Repertoriul acestor șapte reprezentații în total se va compune: din piese naționale-istorice, piese naționale de caracter și de moravuri și două piese, traduceri, capod'opere ale artei și literaturii europene.

Acum, iată ce citez a reclama dela inițiativa Dv., iată cum cred eu că mă puteți ajuta să duc la capăt această misiune atât de grea pe cât este de frumoasă și națională:

1. Instituind un comitet de inițiatori, de iubitori de arte, de patroni ai frumosului și ai desvoltării naționale.

2. Dând acestei idei, acestui program al meu, prin presă, prin comunicațiuni, prin propagandă, toată publicitatea, tot răsunetul necesar, pentru ca să poată reieși mai strălucit și mai sigur.

3. Angajarea localului de teatru din partea Românilor pentru arta română, ca să nu întâmpinăm piedici și întârzieri în aceste șapte reprezentații.

4. Un abonament atât de tare, pe cât este de imperioasă și salutară încercarea mea. Abo-

naamentul nu-l reclam ca probă de îmbrăţişare, de susţinere personală, nu-l reclam ca necesitate materială a mea proprie, nu! Abonamentul este necesar pentru eventualităţi, pentru timpuri schimbătoare, pentru inimoasa şi frăţeasca susţinere într'o colectivitate compactă şi continuă; este expresiunea vie, fidelă, puternică, este afirmaţia în faţa străinilor a românismului strâns la un loc, ca neconţinut să ridice, să întărească şi să susţină toţi cu toţii şi cu toate focarul de artă şi de poleiri naţionale. Comitetul român va păstra banii abonamentului, până la finea celor şapte reprezentaţii şi numai atunci mi se va pune la dispoziţie ca să achit enormele cheltueli ce atrage după sine o asemenea campanie.

Personal, ca român şi ca artist, reclam dela Dv. numai concursul moral, şi acesta cred că este interesul general: concursul material ce rezultă natural dintr'un măreţ concurs moral, îl reclam nu pentru mine, nu pentru femeia mea, căci pentru noi, şi ca artiştii şi ca români, este o dulce şi sfântă datorie ce împlinim, dar numai pentru grelele cheltueli ce necesită asemenea excursiune.

Di meu, dacă împărtăşiţi ca şi mine această credinţă, dacă aspiraţiile, dacă numele meu, dacă trecutul meu, vă sunt cât de puţin cunoscute, cât de puţin apreciate, o mică garanţie

pentru viitor, și dacă mă credeți demn și capabil de această mare și grea încercare: sper că veți binevoi a mă onora cu patronarea, cu grațiozitatea, cu iubirea Dv., precum eu am onoare a fi devotatul Dv.

M. Pascaly

Ca urmare la această scrisoare a lui Pascaly, M. V. Stănescu lansează, prin ziarul său, un apel către intelectualii arădani, prin care îi invită să participe la o „conferință confidențială și particulară” pe ziua de 25 Iunie 1881, în localul institutului clerical, „pentru a discuta asupra chestiunii de chemare, respective primire a artistului nostru național, d. M. Pascaly”⁵²⁾. Cu ocazia acestei consfătuiri, s’a ales un comitet organizator care, cu data de 3 Aug. 1871, publică următorul anunț: „Societatea teatrală română din capitala României”, sub direcțiunea d-lui artist Mihai Pascaly, va da 6 reprezentațiuni teatrale în Arad, în 12, 13, 15, 16, 17 și 19 ale lui August nou.

Având onoare a aduce această știre plăcută la cunoștință publică, facem apel totdeodată la toți amatorii și părținitorii teatrului național, spre a participa cu mic cu mare la aceste reprezentațiuni artistice ale Thaliei române”⁵³⁾.

⁵²⁾ „Gura Satului”, XI—24 din 25—VI. 1871.

⁵³⁾ „Gura Satului”, XI—30.

Trupa teatrului bucureștean a jucat la Arad, în zilele anunțate, următoarele piese⁵⁴⁾):

1. „Domnița Ruxanda“, dramă națională-istorică în 5 acte de P. Hașdeu.

2. „Țăranul din vremea lui Tudor“, comedie național-istorică cu cântece în 3 acte. Episodii din revoluția Românilor din 1821, de Pascaly.

3. „Patria și domnitorul“, dramă istorică națională, de Pascaly.

4. „Pedeapsa femeii“, dramă în 3 acte, de E. Girardin.

5. „Fiica poporului“, comedie în 2 acte. Traducere.

6. „Păcatele bărbaților“, comedie națională de caracter, în 2 acte, de Pascaly.

7. „Primar cu orice preț“, comedie într'un act. Traducere.

8. „Oda la Elisa“, comedie într'un act de V. A. Urechia.

9. „Doi sfioși“, comedie într'un act. Traducere.

Fiind un ziar umoristic, în „Gura Satului“ nu s'a scris nicio recenzie serioasă asupra bucăților jucate. În câteva glume făcute pe seama anumitor persoane⁵⁵⁾, cu ocazia reprezentațiilor, se amintește numele soților Pascaly, al d-nei Gestianu și al „comediașului“ Bălănescu. Pe

⁵⁴⁾ „Gura Satului“, XI—27.

⁵⁵⁾ „Gura Satului“, XI—32.

alocurea se amintește și buna impresie ce-a lăsat-o în opinia publică românească M. Pascaly și camarazii săi de teatru.

IV. Încheiere.

De încheiere, se impune întrebarea dacă azi, după 48 de ani dela moartea lui M. V. Stănescu, a mai rămas ceva din truda și ostenala vieții lui. Judecând obiectiv lucrurile, răspunsul ce se poate da, cu privire la realizările sale în domeniul literaturii, este negativ. Din tot ce a scris M. V. Stănescu nu a rămas decât râvna de a servi cu orice preț la înălțarea neamului său și de sigur acea profetică viziune a eliberării noastre din jugul milenar. Cursul vremii nu a știrbit nimic însă din valoarea înfăptuirilor sale în celelalte ramuri de activitate. M. V. Stănescu va figura în istoria Aradului românesc ca una dintre cele mai destoinice personalități politice, pusă în slujba ideii daco-românismului și ca un temut avocat, care a iubit deopotrivă adevărul și fapta bună, știind în acelaș timp să loviască vârtos, cu verbul sau scrisul său, atunci când trebuia să dea.

„Douăzeci de ani și mai bine, — scria „Tribuna” la moartea lui, — el a avut partea leului în acea luptă, în care nu se împart grații nici bunuri pământești, ci se cere eroismul abnegației”.

Fie ca acest modest studiu să constituie nu numai un pios omagiu adus memoriei „anteluptătorului” Stănescu, ci și un îndemn pentru tânăra generație de azi. Cuvintele ce au fost rostite atunci, când tribunul arădan cobora pentru vecie în mormânt, sunt și acum pline de înțeles: „Tineri români! Veniți, vedeți și cunoașteți cum se ridică copilul sărman din propria sa virtute la mentorul neamului său, luați duh din duhul său, căci zilele grele sunt”⁵⁶).

⁵⁶) „Tribuna” (Sibiu), XIV,—267.

CUPRINSUL:

	Pag.
I. Introducere	5 — 7
II. Date biografice	8 — 16
III. Activitatea lui M. V. Stănescu	
1. Activitatea literară	
A) Primele încercări	17 — 20
B) M. V. Stănescu poet	21 — 24
C) Scrieri în proză	25 — 28
2. Activitatea gazetărească	
A) M. V. Stănescu fondatorul primelor foi umoristice din Ardeal	29 — 30
B) „Gura Satului“	31 — 34
C) M. V. Stănescu și Ion Slavici	35 — 40
3. Omul politic	
A) Generalități	41 — 46
B) Activitatea din dietă	47 — 50
4. Filantrop și animator al vieții românești	51 — 54
5. Intre M. V. Stănescu și M. Pascaly	55 — 62
IV. Incheiere	62 — 63

Lucrări în manuscris de același autor:

1. **Figuri arădane** : Nicolae Oncu, Nicu Stejărel, Dionisie Păscuțiu, Ion Tripa, Iuliu Tr. Mera, Septimiu Sever Secula, Ioan Russu Șirianu.
2. **Cadrul istoric al comunei Sâmbăteni, jud. Arad**
3. **Voevozi și cnezi români în jud. Arad**
4. **Pe urmele mănăstirii Bizerea din jud. Arad**
5. **Istoricul „Asociațiunii naționale din Arad pentru cultura și conversarea poporului român“.**

